

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
2. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков – М. : Наука, 1975. – С. 254.
3. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3-10.
4. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – С. 188-230.
5. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы : пер. с англ. / Джон Равен. – М. : «Когито-Центр», 1999. – С. 16.
6. Хуторской А. В. Современная дидактика : учебник для вузов / А. В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – С. 185-197.
7. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М., 1993. – С. 85.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Анастасія Трофименко – старший викладач кафедри іноземних мов Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнко, кандидат педагогічних наук.

Наукові інтереси: методика навчання іноземної мови.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ШКОЛІ

Тетяна ТРУХАНОВА (Кіровоград, Україна)

В статті розглянута проблема організації контролю у навчанні англійської мови у середній загальноосвітній школі. Автор зупиняється на деяких функціях та формах контролю, особливостях організації тестування.

The article deals with the problem of control organization in the process of teaching English in general schools. The author describes some functions and forms of control, the procedure of tests preparation and organization of testing.

Як відомо, контроль є важливою складовою навчального процесу і без нього неможливо забезпечити ефективність навчання. Вітчизняна система контролю, яка існує в галузі оцінювання досягнень учнів, значно відстала від системи, що є в багатьох країнах світу. Тому ми спробуємо запропонувати шляхи удосконалення існуючої системи.

Вітчизняна методика визначає такі функції контролю у навчанні іноземної мови: зворотнього зв'язку, оціночну, навчальну, розвиваючу, коригуючу, стимулюючу та попереджаючу [4]. На нашу думку найважливішими з них є функція зворотнього зв'язку та оціночна.

Контроль має істотне значення як для вчителя, так і для учня. Вчитель повинен мати дані про рівень сформованості і розвитку комунікативної компетенції, а учень дістає можливість глибше усвідомити результати своєї діяльності. Таким чином, контроль є одним з інструментів керування процесом навчання, його основна функція – це функція зворотнього зв'язку. Зворотній зв'язок – це з'ясування результатів дії, вчинків. Без зворотнього зв'язку ми можемо повторювати одні і ті самі помилки і, як наслідок, у нас може сформуватися неправильна навичка або вміння. Ми ніколи не визнаємо, що ми робимо не так. І навіть, якщо ми все робимо правильно, без зворотнього зв'язку ми не одержимо стимулу для продовження роботи.

Зворотній зв'язок може бути спрямований на вчителя і на учня. Якщо він спрямований на вчителя, він дає йому інформацію про успішність учнів: як учень виконав конкретне завдання, які має прогалини в знаннях, які навички та вміння вже сформовані, які ще потребують подальшого опрацювання, чи встигає учень за обраним вчителем темпом навчання. Вчитель знаходить в результаті контролю відповіді на запитання щодо раціональності застосованих ним прийомів, способів навчання, відбору вправ, послідовності їх виконання тощо.

Коли зворотній зв'язок спрямований на учня, він дає учневі інформацію про успішність навчання, учень має змогу оцінити себе. Самооцінка учня як результат співставлення бажаного з дійсним звичайно має стихійний, не цілком усвідомлений характер. Взагалі існує три рівні самоконтролю:

1. Учні коректно виконують навчальні дії і усвідомлюють це, тобто у них сформований механізм самоконтролю.

2. Учні виконують деякі навчальні дії помилково, усвідомлюють це і коректують помилки. У них в цілому сформований механізм самоконтролю, але він не доведений до досконалості.

3. Учні виконують дії помилково і не усвідомлюють цього, тобто механізм самоконтролю у них не сформований.

Недостатній досвід вивчення іноземної мови, відсутність зовнішніх критеріїв для співставлення бажаного з дійсним часто призводять до помилкових висновків. Якщо діяльність викладача орієнтована на формування звички до самоаналізу, пошуку індивідуальних прийомів роботи, то в процесі виконання завдань учень не лише досягає певних мовних, мовленнєвих і комунікативних цілей навчання, а й усвідомлює фактори, які впливають на успішність навчання.

Розглянемо оціночну функцію. Оцінка вказує на певний рівень володіння іншомовною мовленнєвою діяльністю. В методиці навчання іноземної мови існує кілька систем оцінювання [7].

1. *Суб'єктивне оцінювання.* Цей підхід характеризується тим, що викладач оцінює роботу учня однією оцінкою на основі загального враження. В цій системі немає чітких критеріїв оцінювання. Оцінки виставляються на основі інтуїції, досвіду. Донедавна суб'єктивне оцінювання переважало в системі навчання іноземної мови. Необхідно відзначити, що ця система хоча і має недоліки (відсутність чітких критеріїв оцінювання, вплив суб'єктивного ставлення вчителя до окремих учнів), але вона дуже зручна у застосуванні: не потребує багато часу, розробки додаткових засобів контролю. За умови, що вчитель намагається підходити до оцінювання об'єктивно, не піддаючись впливу суб'єктивних чинників, ця система оцінювання варта застосування. Як показують наші спостереження за процесом навчання, ця система оцінювання досить широко застосовується вчителями іноземної мови у сучасній школі.

2. *Аналітичне оцінювання.* Ця система на відміну від попередньої має переваги, оскільки вона застосовує певні критерії оцінювання. Наприклад, для читання визначають такі критерії: досягнення комунікативної мети читання, повнота розуміння прочитаного відповідно до мети читання, точність розуміння, ступінь самостійності (вибір виду читання, який відповідає завданню, застосування компенсаторних умінь, вміння користуватись двомовним словником, граматичним довідником тощо), швидкість читання, глибина розуміння, кількісні показники (обсяг тексту, кількість виконаних завдань).

Для монологічного мовлення визначають також якісні та кількісні показники. Якісні показники: мовна правильність, відповідність темі, логічність, розгорнутість, завершеність, різноманітність зразків мовлення. Кількісні показники: обсяг висловлювання, темп мовлення [4].

Кожен з критеріїв оцінюється відповідним балом. Ця система оцінювання має чітко визначену діагностичну функцію. Але ця система має суттєвий недолік: вона дуже складна в застосуванні. В повній мірі її застосування проблематичне, особливо в умовах міської школи з великою кількістю учнів в класі, але ми можемо використовувати її частково: на певних етапах уроку, для оцінювання окремих завдань. Зрозуміло, що учням обов'язково повідомляють згідно яких критеріїв будуть оцінені їх відповіді.

3. *Профільне оцінювання.* При застосуванні цієї системи увага звертається на програмні вимоги, які або не виконані, або потребують удосконалення. Прикладом профільного оцінювання є розроблені російськими методистами «Примерные нормы оценок успешности овладения иностранным языком», які були опубліковані в журналі "Иностранные языки в школе" в 1997 році [6].

Інший приклад "Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів", які наводяться у вітчизняній Програмі з іноземних мов. Але, по-перше, ми повинні відзначити некоректну назву: якщо мова йде про критерії оцінювання, то це повинне бути аналітичне оцінювання, проте зміст документу свідчить, що йдеться про профільне оцінювання. По-друге, цей документ поки що недосконалий, він потребує подальшого розвитку. Наприклад, в ньому визначені такі рівні навчальних досягнень учнів: початковий, середній, достатній, високий, але логічно було б визначити їх таким чином: 1) низький, середній, високий або 2) достатній,

недостатній або 3) початковий, середній, старший, тобто автори "Критеріїв..." нелогічно визначають рівні навчальних досягнень на основі різних критеріїв.

Іншим недоліком є те, що користування "Критеріями..." обмежено лише старшим ступенем навчання. Наприклад, в такому виді мовленнєвої діяльності як письмо учень може отримати 12 балів, якщо "Учень уміє передати свої міркування з широкого кола питань у межах вивченої тематики, використовуючи різноманітні мовні засоби", тобто учень на середньому та початковому ступенях навчання не має жодного шансу отримати таку високу оцінку. Тому на цих ступенях навчання вчителі англійської мови змушені застосовувати суб'єктивне оцінювання. Виправити становище могла б розробка профільного оцінювання хоча б для кожного ступеня навчання, а в ідеалі – для кожного класу.

Виникає запитання, яку систему оцінювання обрати, який віддати перевагу? На нашу думку немає і не може бути ідеальної системи оцінювання. Найкращим буде сполучення різних систем оцінювання в залежності від ступеня навчання, виду мовленнєвої діяльності, що контролюється; наявного часу, матеріально-технічної бази школи та інших факторів.

Останнім часом в методичній літературі з'являються матеріали з вирішення проблеми об'єктивної оцінки знань, навичок та вмінь учнів з іноземної мови. Наприклад, кишинівський вчитель французької мови пропонує власну, нестандартну систему підвищення оціночної мотивації, яка базується на комплексному характері оцінки, системі "контракта" при виставленні оцінок, ігровому, змагальному характері "зароблення" оцінок [2].

Як відомо, контроль в умовах середньої школи здійснюється в різних формах. В основу визначення цих форм покладені такі критерії: 1) за охоптом учнів (фронтальний, індивідуальний, парний, груповий); 2) за способом реалізації (усний, письмовий); 3) за використанням рідної мови (одномовний, двомовний); 4) за способом організації (контроль учителем, взаємоконтроль, самоконтроль); 5) за використанням ТЗН (з використанням ТЗН, без використання ТЗН) [4].

Хотілося б звернути особливу увагу на організацію взаємоконтролю та усного контролю. Наші вчителі дуже часто недооцінюють взаємоконтроль, вважають, що взаємоконтроль не вартий застосування. Але, 1) взаємоконтроль зберігає час вчителя; 2) взаємоконтроль цінний з методичної точки зору: коли учні, студенти закінчили письмову роботу, здають її на перевірку вчителю, їх мотивація для того, щоб з'ясувати, чи правильні їхні відповіді є найвищою. Більшість "правильних" вчителів збирає роботи, несе їх додому, годинами виправляє, а на наступний день, або через 2-3 дні повертають їх учням. Але до цієї пори школярі, як правило, вже втрачають інтерес до цієї роботи. Вони, в кращому випадку, швидко проглянуть роботу, поразують, скільки там виправлень червоним кольором і відкладуть свій зошит. Важливий момент вже пройшов, мотивація – мінімальна. І декілька годин вчительської праці було витрачено марно. Тому, варто частіше застосовувати взаємоконтроль відразу після виконання завдання. Якщо виникає спірне питання і учні не можуть його самі вирішити, вони по черзі звертаються до вчителя. Учні та студенти, які спробували цю форму контролю, говорять, що взаємоконтроль більш корисний і краще сприяє навчанню ніж звичайне red pen marking.

Чи можна виставляти оцінки, що поставили один одному учні, в журнал? Оскільки учень не має професійної підготовки та сформованої навички оцінювання, він не може адекватно оцінити роботу свого товариша, тому ми не виставляємо такі оцінки в журнал, вони залишаються в зошиті. Головною метою взаємоконтролю є підвищення рівня знань, навичок та вмінь учнів з предмету. Оцінювання стає в цьому випадку другорядною метою.

Ми повинні зазначити, що взаємоконтроль, як правило, здійснюється під час поточного контролю, його не можна застосовувати під час семестрового контролю.

Усний контроль поділяють на три етапи: підготовчий, основний та заключний. Взагалі контроль за своєю природою явище агресивне. Тому цілком зрозуміло, що в ході підготовчого етапу учитель створює атмосферу спілкування, сприятливу для контролю і формулює контрольні завдання. На основному етапі контролю учитель вислуховує і спрямовує відповіді учнів, ставить додаткові запитання. На другому етапі мовлення вчителя спрямоване на реалізацію таких цілей: схвалити, виправити, уточнити, запросити додаткову

інформацію, спрямувати відповіді. Комунікативною метою III-го етапу є оцінка відповідей студентів.

Кожному етапу відповідають певні вміння вчителя.

Так, **на першому етапі** вчитель повинен встановити комунікативну атмосферу, зняти напруження, спонукати до відповіді, а також чітко, ясно, стисло формулювати завдання. Доречно урізноманітнювати шляхи контролю усних відповідей учнів. Такими шляхами можуть бути: індивідуальна робота, парна робота, групова робота. Індивідуальна робота:

- 1) підготовлений/непідготовлений монолог, мовлення в певній ситуації;
- 2) описові вправи;
- 3) вправи на порівняння та аналіз;
- 4) коментарі про комікси, фільми, телевізійні програми;
- 5) складання розповідей.

Парна робота:

- 1) запитання-відповіді. Наведення аргументів, ідей, прикладів;
- 2) підготовлені/непідготовлені діалоги;
- 3) заповнення пропущеної інформації;
- 4) вирішення проблеми;
- 5) рольова гра;
- 6) інтерв'ю.

Групова робота:

- 1) запитання-відповіді;
- 2) інтерв'ю;
- 3) рольова гра/ драматизація;
- 4) вирішення проблеми;
- 5) дебати і дискусії;
- 6) прес-конференція;
- 7) екскурсії [3].

Уміння другого етапу:

- спрямувати учня на правильну відповідь;
- запросити додаткову інформацію;
- виправити відповідь у мовному та змістовому відношеннях;
- підбадьорити, стимулювати учня.

Як зазначає вчений М.І.Бялоус [1], вчитель, як правило, має уявлення про індивідуально-психологічні особливості своїх учнів. Йому легко виявити найбільш енергійного і найбільш сором'язливого учня. Дуже часто це пов'язано з їх рівнем володіння мовою. Несміливому учневі необхідна підтримка. Для нього набагато простіше прийняти допомогу від вчителя, ніж від однокласників, які в певному сенсі є його конкурентами. В наш час, коли відбувається переоцінка цінностей, це найбільш важливо. Далеко не в кожній групі можна розраховувати на підтримку однокласників (особливо, коли йдеться про елітні школи – гімназії, ліцеї, колеґіуми тощо). Делікатна доречна допомога вчителя дуже цінується учнями.

Уміння третього (заключного) етапу:

- оцінити учня позитивно;
- висловити негативну оцінку у делікатній формі. Негативна оцінка має бути нейтральною не за змістом, а за формою; вказати на помилки у відповідях учнів;
- вказати шляхи виправлення встановлених недоліків, вказати причини невдалої відповіді учнів.

Таким чином, ми розглянули особливості контролю продуктивного/репродуктивного усного мовлення учнів. Для реалізації контролю рецептивних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання) доцільно застосовувати тестову методику. Зарубіжний вчений J.Heaton [8] вважає, що найкорисніші тести ті, що вчитель готує сам для своїх учнів, оскільки вчитель знає своїх учнів, знає, яку роботу він проводив з ними, слабкі та сильні риси своїх учнів, їх вміння, навички, на які аспекти слід звернути особливу увагу у викладанні предмету, а також у тестуванні.

Існує три етапи розробки і використання тесту [4].

I етап – розробка передтесту: планування тесту, укладання передтесту, проведення передтесту, обробка результатів передтесту, інтерпретація результатів перед тесту;

II етап – розробка остаточного тесту: допрацювання передтесту, укладання остаточного варіанту тесту, підготовка специфікацій та інструкцій, тобто, визначення, який час займе тест, як його оцінювати, чи правильно була сформульована інструкція. Спостерігаючи за реакцією учнів, ми робимо висновок, чи зрозуміли учні завдання, чи були в них запитання стосовно змісту тесту, самого завдання, як записувати відповіді і т. ін.

III стадія – використання тесту: підготовка до тестування, проведення тестування, обробка результатів тесту, інтерпретація результатів.

Під час розробки тесту ми повинні враховувати принципи тестового контролю [5] :

1. Принцип автентичності тесту, який передбачає відповідність змісту тесту змісту навчання англійської мови за попередній період навчання;

2. Принцип врахування вікових психологічних особливостей учнів. Ми повинні забезпечити зацікавленість учнів та посиленість виконання тесту. Зокрема, мається на увазі, що тексти, які вміщує тест, не повинні бути надто складними стосовно мовного матеріалу (лексика, граматики, синтаксис), а також змісту. Зміст повинен відповідати рівню сформованості фонових знань учнів. Текст також повинен бути певного обсягу, який визначають програмні вимоги.

3. Принцип таємниці тесту, однак учням можна заздалегідь повідомити, скільки часу відводиться на виконання тесту, про вимоги до навичок та вмінь учнів, критерії оцінювання відповідей. Учні повинні бути обізнані, як виконувати тести такого формату і мати певний досвід виконання таких тестів.

4. Принцип практичності передбачає наявність достатньої кількості тестіві бланків відповідей, якісне поліграфічне оформлення або чіткий запис на дошці, наявність необхідних інструкцій до тестових завдань.

5. Принцип об'єктивності реалізується способом точного визначення об'єктів вимірювання і методів оцінювання відповідей тестованих учнів за визначеними заздалегідь критеріями і схемою оцінювання, яка містить еталон для очікуваних відповідей учнів.

Таким чином, для ефективної організації контролю в умовах середньої школи необхідно враховувати особливості реалізації таких його функцій як функція зворотнього зв'язку та оціночна функція. Особливу увагу доцільно приділити таким формам контролю як взаємоконтроль та усний контроль. Тестування відіграє важливу роль в контролі знань, навичок та вмінь учнів, проте тести повинні складатись з урахуванням етапів підготовки тестів та принципів тестового контролю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бялоус Н.И. 'Warming-up' как средство активизации учебного процесса// ИЯШ. – 2006. – № 1. – С.7.
2. Давер М.Д. Оценочная мотивация при обучении французскому языку как второму иностранному// ИЯШ. – 2003. – № 5. – С. 35.
3. Киреева Т.В. Совершенствование и контроль разговорных навыков учащихся на уроках английского языка // ИЯШ. – 2006. – № 3. – С. 47.
4. Миролюбов А.А, Садова Л.В. Примерные нормы оценок успешности овладения иностранным языком// ИЯШ. – 1997. – № 4. – С. 2-5.
5. Николаева С.Ю. Основы современной методики преподавания иностранных языков (схемы и таблицы): навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
6. Петрашук О.П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі: Монографія. – К.: Видавн. Центр КДЛУ, 1999. – 261 с.
7. Heaton J.B. Classroom Testing. – Harlow: Longman, 1991. – 128 p.
8. Rea-Dickins P., German K. Evaluation. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 175 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Труханова – доцент кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: методика викладання англійської мови.